

Гуманітарна освіта у закладах вищої освіти: важливість і напрями розвитку

Вербовський Ігор Андрійович

кандидат педагогічних наук, доцент, начальник навчального відділу, доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, навчально-науковий інститут педагогіки, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7202-3429>

Прийнято: 23.01.24 | Опубліковано: 29.02.24

Анотація: Гуманітарна освіта виходить за межі стандартного навчання, вона спрямована на глибоке розуміння людської природи, суспільства, культури та мистецтва. Мета роботи полягає в дослідженні практики викладання гуманітарних наук у закладах вищої освіти з акцентом на практичне застосування. Важливість гуманітарної освіти полягає в розвитку критичного мислення, творчості, етичних цінностей та соціальної відповідальності. Методи: у розвідці використано методологічний підхід, в якому наголошується якісна перспектива в освітньому дослідженні, зокрема подвійний аналіз даних з використанням наукових робіт і власного досвіду. Результати дослідження вказують на те, що розвиток гуманітарної освіти в університетах потребує вдосконалення методик навчання, впровадження інноваційних програм, підтримку міждисциплінарних досліджень і співпрацю з практикою. Важливо також забезпечити доступність гуманітарної освіти для всіх верств суспільства, підтримувати інтернаціоналізацію навчальних програм і стимулювати обмін студентами. З'ясовано, що підхід, який розглядає критичну та рефлексивну функції, ще не широко застосовується в практиці викладачів університетів. Дослідження аналізує викладання гуманітарних наук і майбутнє вищої освіти на практичних заняттях. Результати показують, що цей підхід все ще присутній у практиках майбутніх досліджень та дискурсі. Розвиток гуманітарної освіти в університетах має значний вплив на формування громадянського суспільства, культури і мистецтва, а також сприяє поглибленню міжнародного розуміння та миру. Висновок – освітні цілі, пов'язані з викладанням гуманітарних наук у вищій освіті, спрямовані на спадщину та громадськість. Освітнє втручання має за мету розвиток почуття причетності, навчання відповідального громадянина та соціалізацію здобувачів освіти. Важливо розвивати критичне мислення, інтелектуальну автономію і здатність ставити питання, щоб навчати здобувачів освіти жити разом і розуміти та приймати відмінності. Діалог між викладачами підтримує ці цілі, підкреслюючи важливість соціалізації та функцій ідентичності. Однак важливо підняти питання про концепцію соціалізації, щоб зрозуміти її справжню природу в сучасному суспільстві.

Ключові слова: критичне мислення, творчість, етичні цінності, соціальна відповідальність, методологічний підхід, інноваційні програми, міждисциплінарні дослідження.

Humanities Education in Higher Education Institutions: Importance and Directions of Development

Igor Verbovskyi

Candidate of Pedagogic Sciences, Head of Education Division, Associate Professor of Department of Professional and Pedagogical, Special Education, Andragogy and Management, Educational And Research Institute of Pedagogics, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7202-3429>

Abstract: *Humanities education goes beyond standard teaching and is focused on a deep understanding of human nature, society, culture, and art. The goal of the study is to explore the practice of teaching humanities in higher education institutions with an emphasis on practical application. The importance of humanities education lies in the development of critical thinking, creativity, ethical values, and social responsibility. The methods used in the research involved a methodological approach emphasizing a qualitative perspective in educational research, including a dual analysis of data using academic papers and personal experience. The research results indicate that the development of humanities education in universities requires improving teaching methods, implementing innovative programs, supporting interdisciplinary research, and collaborating with practice. It is also important to ensure the accessibility of humanities education for all segments of society, support internationalization of educational programs, and encourage student exchange. The results show that the approach focusing on critical and reflexive functions is not widely used in the practices of university educators. The research analyzes the teaching of humanities and the future of higher education in practical classes. The results show that this approach is still present in future research practices and discourse. The development of humanities education in universities has a significant impact on shaping civil society, culture, and art, as well as fostering deeper international understanding and peace. In conclusion, educational goals related to teaching humanities in higher education aim at heritage and civic goals. Educational intervention aims at developing a sense of belonging, teaching responsible citizenship, and socializing students. It is important to develop critical thinking, intellectual autonomy, and the ability to ask questions in order to teach students to live together and understand and accept differences. Dialogue among educators supports these goals, emphasizing the importance of socialization and identity functions. However, it is important to raise questions about the concept of socialization in order to understand its true nature in modern society.*

Keywords: *critical thinking, creativity, ethical values, social responsibility, methodological approach, innovative programmes, interdisciplinary research.*

Вступ. Роль гуманітарних наук у вищій освіті України має подвійний контекст. З одного боку, гуманітарні науки відіграють важливу роль у формуванні громадської свідомості, розвитку критичного мислення та культурного розвитку суспільства. З іншого боку, вони також відіграють ключову роль у підготовці фахівців для різних галузей, де важливе розуміння соціокультурних процесів, міжнаціональних відносин, психології людини та інших аспектів, які визначають успішну професійну діяльність. Таким чином, гуманітарні науки в українській вищій освіті є невід'ємною складовою частиною для формування компетентних та глибоко освічених фахівців, які здатні розв'язувати складні проблеми сучасного суспільства. У контексті впровадження європейських стандартів освіти в Україні необхідно відновлення та модернізація гуманітарних напрямів у вищій школі. Тому дослідження є актуальним для визначення стратегій розвитку гуманітарної освіти в Україні, а також для забезпечення вищої якості навчання в цій галузі.

Орієнтований на навички підхід до дисциплінарного навчання сприяє розвитку умінь діяти в складних ситуаціях і використовувати їх на практиці. Нова концепція викладання-навчання, заснована на конструктивістському підході, спрямована на досягнення трьох соціально-освітніх цілей української вищої школи: навчання,

спілкування та підвищення кваліфікації. Це дає можливість здобувачам освіти сформулювати соціальну відповідальність і стати освіченим громадянином [1, с. 873].

Для цього програми навчання закладів вищої освіти (ЗВО) рекомендують взаємопов'язаний набір дисциплінарних навичок, які необхідно розвивати впродовж навчання:

- ✚ Критичне мислення і здатність аналізувати й оцінювати інформацію, робити висновки та аргументовано висловлювати свою позицію;

- ✚ Аналітичні навички і здатність розбиратися в складних проблемах, виявляти залежності та встановлювати логічні зв'язки між ними;

- ✚ Комунікативні навички і здатність ефективно спілкуватися усно й письмово, добре висловлювати свої думки та ідеї;

- ✚ Етичні засади і розуміння принципів моралі та етики, вміння враховувати інтереси і потреби інших людей;

- ✚ Міжкультурна компетентність і здатність розуміти та взаємодіяти з представниками різних культур і націй, поважати й цінувати їхні традиції та звичаї;

- ✚ Творчість і здатність генерувати нові ідеї, розв'язувати проблеми нетрадиційними способами та впроваджувати інновації.

Ці навички допоможуть здобувачам освіти успішно вирішувати складні завдання в гуманітарних науках, а також у професійній діяльності після закінчення навчання. Розвиток таких навичок передбачає не тільки аналіз синхронних та діахронічних аспектів соціальних явищ звідусіль, у минулому та сьогодні, але і їх розгляд у хронологічній послідовності [2, с. 137]. Проте їх неможливо вдосконалити без ретельного та системного підходу, що ґрунтується на раціональності та рефлексивності.

Орієнтація на рефлексивну та креативну функції гуманітарного аспекту вищої освіти сприяє опитуванню, об'єктивізації та дистанціюванню у вивченні людського феномену. Втручання викладача в гуманітарні науки повинно забезпечувати найбільш сприятливі умови через посередницькі, організаційні, дидактичні та педагогічні методи [3]. Отже, важливість гуманітарних наук у вищій освіті полягає в здатності викладача організувати свої дії з урахуванням знань студентів та створювати ситуації, які стимулюють інтелектуальний розвиток. Замість передачі фактичних знань важливо створювати умови для того, щоб здобувачі освіти могли осмислювати соціальну та людську реальність і встановлювати зв'язок між навчальним матеріалом та своїм оточенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження нових напрямів не автоматично призводить до зміни педагогічної практики. Це потребує значних інвестицій у підготовку викладачів, особливо в галузі точних наук [4]. У цьому контексті необхідне введення нових керівних принципів, що передбачають залучення гуманітарних аспектів до навчальних програм, щоб забезпечити їх взаємозв'язок із програмами технічних закладів вищої освіти.

Оновлені вказівки спонукають здобувачів освіти активно вивчати різноманітні предмети та навички, а також уміти доступно пояснювати їх для всіх студентів [5]. На думку С. Сорокти та Т. Акімової, оновлення навчальних програм з акцентом на гуманітарну освіту потребує урахування основ професійного підходу до підготовки викладачів через розвиток різних професійних навичок. Також важливо сприяти постійному підвищенню кваліфікації викладачів з метою забезпечення їх готовності до впровадження нових методик і технологій навчання. Додатково врахування індивідуальних потреб і можливостей студентів у процесі планування навчальних програм є ключовим аспектом вдосконалення гуманітарної освіти. Отже, підкреслення професійної спрямованості та розвитку навичок в освіті тепер вимагає спрямування на розвиток рефлексивної діяльності викладача щодо його власної практики [6, с. 28]. Це створить новий та автономний простір для навчання, який дозволить здобувачам освіти

розвивати свою духовність і внутрішній світ, що може вплинути на їх професійний розвиток і успіх у майбутньому.

У цьому контексті наукові знання, які виникають із досліджень практики викладання, мають на меті підтримати розвиток вищої освіти, зокрема технічної, через впровадження соціоконструктивістського підходу гуманітарних наук.

С. Квіт відзначає, що сучасні напрями професіоналізації вимагають не лише змін у вищій освіті, а також потребують духовного просвітлення, яке покликане передати майбутнім спеціалістам знання, отримані в результаті аналізу навколишнього світу [6, с. 148]. У цьому ж контексті І. Прокопенко та С. Березіна зазначають, що дослідження гуманітарних практик має важливе значення для вдосконалення освітніх практик вищої школи, зокрема, для оптимізації: їх операційної функції, яка спрямована на підвищення контролю та ефективності освітнього процесу; функції навчання, яка спрямована на розвиток досвіду та формування ідентичності; теоретичної функції, що допомагає отримати знання про практику через опис, розуміння та можливе пояснення організації практик [7].

Незважаючи на широке дослідження практики гуманітарної освіти у ЗВО, слід відзначити, що основна увага під час реалізації нових навчальних програм зосереджується на аналізі певних аспектів цих програм. Проте існує проблема недостатньої уваги на практичну складову частину гуманітарної освіти, тобто на розвиток практичних умінь і навичок критичного мислення серед здобувачів освіти. Часто навчальні програми зосереджені на теоретичних аспектах, не надаючи студентам можливість здобути практичний досвід і розвинути необхідні навички для успішної реалізації в сучасному світі, тому важливо звернути увагу на забезпечення більшої практичної спрямованості в гуманітарній освіті для підготовки здобувачів освіти до викликів сьогодення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У процесі аналізу наукової літератури з'ясовано, що дослідження в цій області не включають вивчення впливу додаткових курсів або семінарів з педагогіки на якість викладання гуманітарних наук, що може бути ключовим аспектом. Також слід розглянути взаємодію викладачів гуманітарних наук з іншими учасниками навчального процесу, включаючи здобувачів освіти, управлінський персонал тощо, для отримання більш повного уявлення про дану проблематику. У результаті загальна проблема дослідження полягає в недостатньому вирішенні її на практичному рівні. Пропонується розширити аналіз на інші аспекти та врахувати більший спектр факторів, які впливають на процес викладання гуманітарних наук у вищій освіті.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в дослідженні методології викладання гуманітарних наук з використанням подвійного читання практики освіти. Запропоновано проаналізувати український досвід викладання гуманітарних наук і порівняти його з підходами, запропонованими світовими науковцями. Завдання – виявити переваги й недоліки кожного підходу та запропонувати рекомендації для покращення практики викладання гуманітарних наук в Україні.

Виклад основного матеріалу. Переваги традиційного підходу до викладання гуманітарних наук полягають у тому, що викладачі можуть індивідуально вислухати потреби та запити здобувачів освіти, створити доступний та інтерактивний навчальний процес, а також забезпечити глибоке розуміння предмету. Водночас слабкі сторони цього підходу можуть включати обмеження викладачів у використанні сучасних методів навчання та оцінювання, а також брак інтеграції новітніх технологій та інновацій у навчальний процес.

У свою чергу перевагами сучасного підходу до викладання гуманітарних наук є можливість використання інтерактивних технологій та інноваційних методів навчання,

що сприяє залученню здобувачів освіти до активної участі в процесі навчання, стимулює їх творче мислення та розвиток критичного мислення.

Також сучасний підхід дозволяє створити більше можливостей для індивідуалізації навчання, адаптації до потреб кожного студента, розвитку його особистісних якостей та навичок. Крім того, активне використання інновацій у навчальному процесі сприяє підвищенню мотивації здобувачів освіти, покращенню результатів їх навчання та підвищенню якості освіти взагалі.

Однак серед недоліків цього підходу можна назвати нестачу персоналізації навчання й уваги до індивідуальних потреб здобувачів освіти, а також неефективне використання новітніх технологій через недостатню підготовку викладачів.

Для покращення практики викладання гуманітарних наук українськими університетами можна рекомендувати таке (табл. 1):

Таблиця 1

Рекомендації для покращення практики викладання гуманітарних наук

Тип	Опис
Забезпечити підготовку викладачів до використання сучасних методів навчання та новітніх технологій	Наприклад, проводити тренінги та курси з підвищення кваліфікації
Сприяти активній співпраці між викладачами та здобувачами освіти	Стимулювати спільну роботу над проектами та дослідженнями
Впровадити індивідуалізований підхід до кожного здобувача освіти	Враховувати потреби та інтереси здобувача освіти
Поєднувати традиційні та сучасні методи навчання	Забезпечити більш ефективний процес вивчення гуманітарних наук

Джерело: власна розробка автора

Загалом, комбінування традиційних та сучасних підходів до викладання, а також постійне вдосконалення навчальних програм і методів може сприяти покращенню якості навчання гуманітарних наук в Україні.

Також важливо орієнтуватися на потреби сучасного ринку праці та впроваджувати практичні знання і навички в навчальний процес. Співпраця з висококваліфікованими фахівцями і проведення стажувань, майстер-класів та конференцій також може допомогти здобувачам освіти глибше вивчати гуманітарні науки і підготуватися до викликів сучасного світу.

Структура програми повинна створюватися так, щоб здобувачам освіти було зручно аналізувати та розуміти дані. Вона базується на концепції освітнього втручання, яке передбачає виконання всіх санкціонованих, мотивованих та законних дій для досягнення соціально зумовлених освітніх цілей у конкретному навчальному середовищі. Основна мета викладання гуманітарних наук у вищій освіті полягає в поглибленому вивченні та розумінні людського феномену з метою участі в ньому. Таким чином, освітнє втручання в гуманітарних науках означає здійснення свідомих дій

викладачем для створення сприятливих умов, які допоможуть здобувачам освіти в процесі абстрагування та представлення символічної реальності.

Освітнє втручання гуманітарних наук також передбачає розвиток критичного мислення, аналізу та стимулювання творчого підходу до вирішення проблем. Важливо, щоб викладачі допомагали здобувачам освіти розвивати навички самостійності, а також підтримували їх у процесі пошуку нових знань. Загалом, освітнє втручання в гуманітарних науках спрямоване на збагачення і поглиблення знань здобувачів освіти, їх розвиток як особистостей та підготовку до подальшої професійної діяльності.

По-перше, концепція освітнього гуманітарного втручання враховує, що це не проста дія, а навмисна, спрямована, завершена та законодавчо затверджена соціальна ініціатива. Орієнтація та значущість об'єктів навчання (знань, умінь та навичок міжособистісного спілкування) визначають його суть, а навчальні дії, спрямовані на досягнення цих цілей, відтворюються для забезпечення успішного навчання. Такі цілі конкретизують внесок цього виду навчання у виховання нового покоління і є виправданням його важливості в суспільстві та інтеграції в освітню систему.

В іншому варіанті ця концепція підкреслює важливість гуманітарного освітнього втручання разом із медіацією. Важливо відрізнити два види посередництва: когнітивне, яке забезпечує зв'язок між суб'єктом і об'єктом знань, і педагогічно-дидактичне, що забезпечує зв'язок між учителем і когнітивним посередництвом, при цьому друге важливе, провокує та керує першим. Ці два види посередництва мають свої відмінності, але вони взаємодіють між собою. Узагальнюючи, посередництво допомагає індивідуумам сприймати світ навколо них. Один вид посередництва допомагає створити уявлення про об'єкт, а інший допомагає виокремлювати важливі аспекти досвіду.

Отже, викладач гуманітарних наук допомагає людині зрозуміти всесвіт, тому його посередництво є зовнішньою дією і конкретним способом втручання. Якщо ідея посередництва підкреслює зустріч між процесом викладання та процесом навчання, де перший є дією (зовнішнє посередництво), спрямованою на підтримку другого (внутрішнє посередництво), то важливо впровадити відповідні системи навчання для досягнення цієї зустрічі.

Уявлено, що під приладами мається на увазі середовище, яке створене таким чином, щоб надати оптимальні умови для виконання певних дій. У навчальному процесі, спрямованому на створення людської та соціальної реальності, вчитель повинен створити набір дій, які заставляють учня сумніватися в його початкових уявленнях, що у свою чергу призводить до постановки та вирішення проблем. Він також має забезпечити здобувачів освіти необхідними ресурсами для виконання запропонованих завдань.

Під час освітнього гуманітарного втручання відбуваються різні взаємопов'язані етапи (табл. 2):

Таблиця 2*Етапи гуманітарного втручання у вищу освіту*

Етап	Опис
Перший етап	Це попереднє планування викладача, яке базується на вимогах навчальної програми, знаннях здобувачів освіти та історичному контексті
Інтерактивний етап	Це саме проведення заняття, де діють освітні, дидактичні та організаційні умови. Іншими словами, це реалізація плану, розробленого на попередньому етапі
Післязаняттєвий етап	Передбачає проведення всіх процедур самооцінки після дій викладача на занятті (оцінка виконання, ретельний аналіз заходів та завдань тощо)

Джерело: власна розробка автора

Із цієї концептуальної основи виникає потреба розглянути практику викладачів у гуманітарних науках на основі трьох взаємодоповнюючих і нерозривних осей аналізу: епістемологічної – розглядання знання та способів його отримання; аксіологічної – визначення цінностей, які лежать в основі викладацької діяльності; методологічної – вибір методів та прийомів навчання, які сприяють досягненню мети викладання (табл. 3):

Таблиця 3*Осі аналізу практики викладачів гуманітарних наук*

Вісь	Опис
Перша	Перша вісь стосується питання: чому викладаються гуманітарні дисципліни у вищій освіті? Стосується соціально-освітніх цілей, які керують викладанням гуманітарних дисциплін
Друга	Друга вісь відповідає на питання: що таке викладання гуманітарних наук у вищій освіті? Відноситься до навчальних об'єктів, розроблених викладачем, які мають опанувати здобувачі освіти
Третя	Третя вісь стосується питання: як викладаються гуманітарні науки у вищій освіті? Стосується методів викладання, яким надається перевага, та матеріальних засобів, які викладачі використовують для підтримки свого втручання і навчання здобувачів освіти

Джерело: власна розробка автора

Аналіз наукової літератури демонструє той факт, що цілі, які приписують викладанню гуманітарних наук у вищій освіті, ставлять їх освітнє втручання скоріше на бік спадщини та громадянських цілей. Ці цілі передбачають розвиток почуття причетності через передачу базових знань про суспільство та навчання відповідального громадянина відповідно до норм і цінностей, які переважають у цьому суспільстві. Дійсно, переважна більшість виявлених одиниць значення посиляється на їхній внесок

у процес соціалізації здобувачів освіти через передачу репрезентації спільного світу та, крім цього, стандартизованої поведінки. Важливість такого навчання полягала б насамперед у його внеску в розвиток соціально прийнятних установок: навчання ставати толерантним і демократичним, тобто розуміти та приймати відмінності [7, с. 154]; покласти край упередженням, які можуть виникнути, коли стикаєшся з відмінностями, спробувати зрозуміти, чому інші можуть діяти саме так [2, с. 130]; розвинути знання про деякі історичні віхи та функціонування суспільства, до якого належить здобувач освіти.

Бажання підтвердити освітню роль гуманітарних наук, засновану на новій методичній структурі, яка покладена в основу навчання гуманітарних наук, що спрямоване на розвиток критичного мислення, інтелектуальної автономії та здатності ставити питання, виявляється в практиці та діалозі викладачів. Це вказує на те, що соціалізація та функції ідентичності, які зазвичай вважаються складниками гуманітарної освіти і пов'язані з вихованням загальних цінностей та соціальної єдності, залишаються важливими в дискусіях самого викладацького колективу.

Важливо підкреслити, що соціалізація вважається важливою метою вищої освіти в Україні, й викладання гуманітарних предметів повинно бути уважним до цього аспекту. У цьому контексті схильність викладачів до цінностей та цілей громадянства не обов'язково протистоїть офіційним уявленням, в умовах такого різноманітного суспільства, як наше, вища освіта має сприяти єднанню: підтримувати почуття належності до спільноти, але також навчати жити разом [7, с. 155].

Проте важливо покласти під сумнів концепцію соціалізації, яку рекомендує міністерський дискурс і на якій базується практика викладання гуманітарних наук у деяких європейських країнах. Чи може це бути сприйняття інтеграції індивіда в групу або соціальну систему через нав'язування установок і поведінки, сформованих відповідно до правил, норм і цінностей, що діють у суспільстві, як навмисний та запрограмований процес інкультурації? Або це скоріше розглядання соціалізації як ширшого процесу активного та рефлексивного залучення людини в соціальне та культурне життя?

Отримані результати свідчать про те, що викладачі гуманітарних наук в основному акцентуються на розвитку фактичного навчання. Вони зосереджуються на інформації, фактах, конкретних подіях і явищах, а також на знаннях, важливих для загальної культури й галузі. Практика викладачів також відображає цю увагу до фактичного знання, яке становить основу більшості їхніх дій. Отже, із цих результатів можна зробити висновок, що викладання гуманітарних наук у вищій освіті складається в основному з фактів, які корисні в житті, таких як історичні події, важливі особистості, дати, часові та просторові рамки. Це знання допомагає учням побачити суть людського та соціального світу, хоча воно залишається лише засобом для отримання базових знань. Однак нові дисциплінарні підходи здаються мало представленими в наукових дискусіях і практичних застосуваннях.

Проте важливо враховувати, що гуманітарні науки також надають можливість розвивати критичне мислення, аналізувати інформацію, робити висновки та вирішувати проблеми. Вони сприяють розвитку емпатії та розумінню різноманітності людських культур і цінностей. Гуманітарні науки допомагають здобувачам освіти розвивати креативність та вміння спілкуватися ефективно, що є не менш важливими навичками в сучасному світі.

Тому необхідно шукати баланс між навчанням фактам і розвитком критичного мислення в гуманітарних науках [11, с. 13]. Додаткові дисциплінарні підходи та інновації можуть допомогти покращити ефективність викладання цих предметів у вищій освіті. Варто звертати увагу на розвиток навичок, які будуть корисні здобувачам освіти не лише під час навчання, а й у подальшому професійному та особистому житті.

Результати показують, що здобувачі освіти швидко втягуються в процес спостереження за зображеннями або виконання вправ після певної фази, яка передуює презентації вмісту. Ця фаза включає контекстуалізацію та створення у здобувачів освіти початкових уявлень, що далі розвивається в етап виробництва, спрямований на спостереження та аналіз зображень. Важливо наголосити, що цей процес не призводить до появи складнощів для здобувачів освіти, а допомагає закріпити матеріал в їхній свідомості.

Практика викладачів гуманітарних наук у значній мірі уникає процесу проблематизації, який є важливим для будови знань. Вони переважно розпочинають заняття запитаннями, спрямованими на активізацію здобувачів освіти і висловлення їхнього розуміння матеріалу, а потім передають важливий контент [12, с. 48]. Результати показують, що доступ до знань переважно залежить від використання дидактичних методів, які варіюються від традиційної моделі пояснення–застосування до оновленої моделі спостереження–розуміння–застосування.

Система пояснення–застосування ґрунтується на педагогіці відкриття, яка сприяє передачі знань за допомогою різних методів, таких як лекції та вправи. Використання цієї діади презентації матеріалу і виконання вправ було загальною практикою. Проте здобувачі освіти можуть не бачити сенсу в такому підході, оскільки словесна інформація може бути відокремлена від реальної діяльності, яка вимагає розумового напруження. Отже, викладачі гуманітарних наук можуть знайти способи поєднати традиційні методи з проблематизацією, щоб стимулювати критичне мислення здобувачів освіти. Наприклад, можна використовувати кейси з реального життя, дискусії, групові проекти або рольові ігри, щоб залучити здобувачів освіти до активного обговорення та аналізу складних проблем, навчити їх не лише запам'ятовувати факти, але й аналізувати історичний контекст, розвивати власні погляди та висловлювати їх аргументовано [13, с. 53]. Практика проблематизації може відкрити нові можливості для вчителів гуманітарних наук у навчанні здобувачів освіти критичному мисленню і розвитку їхньої творчої уяви.

За допомогою системи спостереження–розуміння–застосування здобувачів освіти спочатку ознайомлюють з явищем, яке вони мають вивчати, для того щоб допомогти їм визначити його характеристики на основі своїх спостережень. Потім відбувається фаза застосування, під час якої здобувачі освіти закріплюють отримані знання через вправи.

Проте необхідно пам'ятати, що спостереження може служити як перший крок у збільшенні розуміння проблеми та її формулювання. Проте в аналізованих практиках спостереження ніколи не породжували реальних питань, які потім можна було би досліджувати. Навпаки, ці спостереження лише підтверджували або спростовували вже існуючі уявлення здобувачів освіти.

Висновки. Загальні висновки дослідження показують, що гуманітарна освіта у ЗВО є дуже важливою для розвитку особистості здобувачів освіти, їх критичного мислення та розвитку соціальних навичок. Результати підкреслюють необхідність постійного вдосконалення методик навчання та впровадження інновацій у гуманітарну освіту. Також важливо забезпечувати доступність гуманітарної освіти для всіх верств суспільства і сприяти міждисциплінарним дослідженням. Діалог між викладачами та здобувачами є важливим для досягнення цілей гуманітарної освіти, він сприяє соціалізації та формуванню ідентичності. У майбутньому важливо поглибити розуміння процесу соціалізації в умовах сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Dumitru D. Creating meaning. The importance of Arts, Humanities and Culture for critical thinking development. *Studies in Higher Education*. 2019. Vol. 44, no. 5. P. 870–879. URL: <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1586345> (date of access: 15.01.2024).
2. Facilitating student engagement through educational technology in higher education: A systematic review in the field of arts and humanities / S. Bedenlier et al. *Australasian Journal of Educational Technology*. 2020. P. 126–150. URL: <https://doi.org/10.14742/ajet.5477> (date of access: 15.01.2024).
3. Marcelli A. M. Greater Humanities for education. *Marcelli, AM (2020). Greater Humanities for Education. Formazione & insegnamento*, 2020. Vol. 18, no 1. URL: https://doi.org/10.7346/-fei-XVIII-01-20_13 (date of access: 15.01.2024).
4. An evaluation of Ukrainian future teachers' of humanities readiness for e-education / V. Tkachenko et al. *Revista Brasileira de Educação do Campo*. 2021. P. 1–27. URL: <https://doi.org/10.20873/uft.rbec.e11577> (date of access: 15.01.2024).
5. Higher education strategies for the 21st century: philosophical foundations and the humanist approach / Y. Mielkov et al. *Revista Tempos e Espaços em Educação*. 2021. Vol. 14, no. 33. P. e15524. URL: <https://doi.org/10.20952/revtee.v14i33.15524> (date of access: 15.01.2024).
6. Soroka S., Akimova T. The Higher Education of Ukraine in the Global Educational Space. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol. 23, no. 2. P. 24–42. URL: <https://doi.org/10.5782/2223-2621.2020.23.2.24> (date of access: 15.01.2024).
7. Kvit S. Higher Education in Ukraine in the Time of Independence: Between Brownian Motion and Revolutionary Reform. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2020. No. 7. P. 141–159. URL: <https://doi.org/10.18523/kmhj219666.2020-7.141-159> (date of access: 15.01.2024).
8. Prokopenko I., Berezhna S. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19, Outbreak: New Challenges vs New Opportunities. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, is. 1 sup. 2. P. 130–135.
9. Features of the Fundamentalization of Education in Higher Educational Institutions of Ukraine in the Context of Sustainable Development / S. D. Rudyshyn, et al. *Journal of Educational and Social Research*. 2020. Vol. 10, N. 6. P. 149–161.
10. A Student's Guide to Education Studies / ed. by C. A. Simon, S. Ward. Routledge, 2019. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429297212> (date of access: 15.01.2024).
11. You Z., Zhao K. Liberal arts education in transnational higher education: a comparative study of New York University and its international campuses. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*. 2024. P. 1-18. <https://doi.org/10.1080/03057925.2024.2309238> (date of access: 15.01.2024).
12. Bulaitis Z. H. Value and the public humanities. *Handbook of Meta-Research*. Edward Elgar Publishing. 2024. P. 46-54. URL: <https://doi.org/10.4337/9781839105722.00011> (date of access: 15.01.2024).
13. Haddade H., Nur A., Rasyid M. N. A. Quality assurance strategies of higher education in digital era: an Anthropology of education study in Islamic higher education institution. *Quality Assurance in Education*. 2024. Vol.32, no.(1). P.46-63. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/QAE-05-2023-0084/full/html>